

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Náhrada nákladů řízení v bagetelních sporech

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2013
6. ročník

Autor: Pavel Zuska
Konzultant: JUDr. Tomáš Pohl

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 6. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne

.....
Pavel Zuska

Obsah:

1. Úvod.....	4
2. Institut náhrady nákladů řízení obecně	5
3. Vývoj problematiky náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech.....	6
3.1. Obrat v rozhodování a usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2777/11	7
3.2. Novelizace vyhlášky č. 484/2000 Sb. a nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 aneb „tahanice“ o výši odměny advokáta?	8
3.3. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 988/12 – poslední slovo Ústavního soudu.....	11
4. Ústavněprávní aspekty určování náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech	12
4.1. Právo na spravedlivý proces a právo na právní pomoc	13
4.2. Otázka legitimního očekávání	14
4.3. Vztah práva na konstantní judikaturu soudů k legitimnímu očekávání.....	17
4.4. Práva žalovaného a princip proporcionality jako řešení kolize základních práv.....	18
5. Podústavní hlediska a praktické argumenty.....	19
5.1. Účelnost zastoupení advokátem v bagatelních sporech	20
5.2. Právní názor o ekvivalentu jednonásobku vymáhané jistiny jako spravedlivé výši odměny advokáta a jeho nedostatky	22
5.3. Problém plurality pramenů práva	24
6. Závěr	25
7. Seznam zkratk	27
8. Seznam použitých zdrojů.....	28
8.1. Monografie	28
8.2. Články.....	28
8.3. Judikatura.....	29
8.4. Jiné zdroje.....	30
Příloha č. 1	31
Příloha č. 2.....	32
Příloha č. 3.....	33

1. Úvod

Náhrada nákladů řízení v bagatelních sporech¹ je téma, které ještě donedávna zůstávalo poněkud stranou pozornosti právní teorie a praxe. Z praktického pohledu ani nebylo třeba se touto jinak okrajovou záležitostí zabývat; při rozhodování o nákladech řízení v bagatelních sporech se prostě a jednoduše postupovalo podle stejných zásad, jako při rozhodování o nákladech řízení v jakémkoli jiném civilním sporném řízení. S rostoucím nápadem bagatelních sporů zahajovaných tzv. formulářovými žalobami (zejména návrhy na vydání elektronického platebního rozkazu), ve kterých jsou hromadně vymáhány drobné pohledávky (např. jízdné a přírážka k jízdnému za jízdu v městské hromadné dopravě bez platného jízdního dokladu), se však téma náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech dostalo do hledáčku nejen odborné veřejnosti, ale i masových médií². Na nastalou situaci začaly reagovat některé soudy, které přehodnocovaly svůj přístup k přiznávání náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech a k dané problematice si řekl své i Ústavní soud v několika svých rozhodnutích.

Navzdory aktuálnosti a celospolečenskému dopadu se tomuto problému dle mého názoru věnuje (zejména v odborné literatuře) stále méně pozornosti, než by si byl zasloužil. Teoretická východiska jsou opomíjena, mnoho argumentů není dotaženo do konce či postrádá přesvědčivost. Cílem této práce není věnovat se dopodrobna všem aspektům a hlediskům, které toto téma obsahuje; takovýto cíl by zcela nepochybně přesahoval její rozsah. Naopak se hodlám zabývat spíše vybraným oblastem a argumentům, které jsou dle mého soudu stále problematické a mohou v budoucnu nadále procházet vývojem.

Je nutno upřesnit, že předmětem této práce není náhrada nákladů řízení v jakýchkoli bagatelních sporech, ale jen v těch bagatelních sporech, které splňují specifická kritéria vyjádřená v judikatuře Ústavního soudu³. Těmito kritérii jsou (kromě bagatelnosti věci): 1) jde o tzv. formulářovou žalobu⁴, 2) jde o pohledávky ze smluv, kde jednou ze stran byl spotřebitel, 3) jde o právní důvod k plnění, při němž je spotřebitel fakticky vyloučen z možnosti sjednat si jej s jiným obsahem (typicky tzv. adhezní smlouvy), 4) právo na peněžní

¹ Bagatelním sporem je ve smyslu ust. § 202 odst. 2 o.s.ř. myšlen spor o peněžité plnění nepřevyšující 10 000 Kč, k příslušenství pohledávky se nepřihlíží. V praxi hromadného vymáhání pohledávek se však jedná o částky značně nižší.

² Např. GINTER, Jindřich. *Kupčením se složenkami jsou ohromeni už i soudci* [online]. 28.12.2011 [cit. 19-2-2013]. <<http://www.novinky.cz/finance/254607-kupcenim-se-slozenkami-jsou-ohromeni-uz-i-soudci.html>>.

³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29.3.2012.

⁴ Dle citovaného nálezu je formulářovou žalobou zpravidla myšlen „návrh, mající podobu využitého vzoru, jenž se od něj bude odlišovat jen v minimální míře, a to právě takové, aby mohl být návrh co do určitosti osob účastníků a předmětu řízení dostatečně individualizován; základ právní argumentace, včetně její stylizace a formálního vyjádření však bude totožný či jen s drobnými odchylkami.“

plnění vymáhá jiný než původní věřitel a žalobce s žalovanými pohledávkami obchoduje⁵. Hovořím- li tedy v následujícím textu o náhradě nákladů řízení v bagatelních sporech, jedná se o ty bagatelní spory, které kumulativně vyhovují výše uvedeným podmínkám.

2. Institut náhrady nákladů řízení obecně

Je samozřejmým faktem, že každé konkrétní soudní řízení znamená pro jeho účastníky (včetně soudu samotného) určité náklady. V případě soudu jde o tzv. všeobecné náklady víceméně fixní povahy, které by byly vynaloženy bez ohledu na to, zda k soudnímu sporu dojde či nikoli (např. náklady na provoz soudních budov, na platy soudců a zaměstnanců soudu apod.); tyto náklady nese stát. Dále jsou to náklady účastníků samotných (zejména soudní poplatky, odměna advokáta, hotové výdaje, ušlý výdělek atd.) a náklady osob zúčastněných na řízení⁶. Účastníci řízení zásadně sami platí náklady řízení, které vznikají jim osobně, a náklady svých zástupců⁷.

Od povinnosti platit náklady řízení je třeba odlišovat povinnost nahradit náklady řízení. Povinnost platit náklady řízení časově předchází povinnosti nahradit náklady řízení. Povinnost k náhradě nákladů řízení spočívá v tom, že jednomu účastníku (případně více účastníkům tvořícím procesní stranu např. v případě nerozlučného společenství⁸), který sobě vzniklé náklady řízení vynaložil, je přiznáno právo na jejich náhradu, odpovídající povinnosti druhého účastníka (případně opět více účastníků tvořících procesní stranu např. v případě nerozlučného společenství) mu tyto náklady nahradit.

Náhrada nákladů civilního sporného řízení je ovládána dvěma zásadami: zásadou úspěchu ve věci a zásadou zavinění. Ve stručnosti lze shrnout, že v zásadě úspěchu ve věci se promítá princip, podle kterého plně úspěšný účastník má právo na náhradu nákladů řízení proti účastníku, který ve věci neuspěl, zatímco dle zásady zavinění je uložena účastníku (či jiné osobě zúčastněné na řízení), povinnost nahradit ty náklady řízení, které vznikly porušením jeho procesní povinnosti⁹.

Dle stávající právní úpravy lze přiznat náhradu jen těch nákladů řízení, které jsou

⁵ Dle citovaného nálezu je to „*pravidelným (nikoli nutným) rysem*“, přičemž „*symptomatické je dále, že zisk takového podnikatele není dán kupř. rozdíly cen při vlastním obchodování s pohledávkami, ale má být generován paušálně stanovenými náhradami nákladů soudního řízení, které v těchto případech významně převyšují skutečně vynaložené náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.*“

⁶ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 300. ISBN 978-80-7201-842-0.

⁷ Ust. § 140 odst. 1 o.s.ř.

⁸ Ust. § 91 odst. 2 o.s.ř.

⁹ WINTEROVÁ, Alena, op. cit. sub 6, s. 310-311.

potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva¹⁰. Pojem účelnosti vynaložených nákladů řízení hraje v problematice, jíž je věnována tato práce, velký význam, bude o něm proto pojednáno níže.

3. Vývoj problematiky náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech

Jak již bylo v úvodu práce naznačeno, problematika náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech je problematikou vysoce aktuální, neboť až v posledních několika letech prochází znatelným vývojem. Prostudujeme-li počet pravomocně skončených věcí v oblastech typických pro hromadné vymáhání bagatelních pohledávek (spory z pojistných smluv o placení pojistného, vymáhání jízdného a pokut v MHD a vymáhání úhrad za dodávky elektrické energie a plynu), zjistíme, že až do roku 2008 byl tento počet víceméně konstantní¹¹. V období od roku 2008 do roku 2011 naopak pozorujeme skokový nárůst počtu těchto pravomocně skončených věcí, a to téměř o 200 %¹².

Za tímto nárůstem vidím dvě hlavní příčiny. Tou první je zavedení institutu elektronického platebního rozkazu novelou občanského soudního řádu, která nabyla účinnosti dne 1.7.2008¹³. Zákonodárce si od této novely sliboval zejména zrychlení komunikace se soudem, rychlé rozhodnutí soudu a získání exekučního titulu a ulehčení práce soudu¹⁴. Druhou příčinou je rozhodování vyšších soudů, které se stavěly odmítavě k některým snahám nižších soudů moderovat odměnu advokáta v bagatelních sporech. Již v r. 2003 Městský soud v Praze odmítl aplikovat při určení odměny advokáta ve sporu o zaplacení jízdného s přírážkou namísto vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení vyhlášku č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)¹⁵: „*Okolnosti případu ve smyslu*

¹⁰ Ust. § 142 odst. 1 o.s.ř.

¹¹ Viz Příloha č. 1, zpracovaná na základě přehledů statistických listů, dostupných v aplikaci infoData na portálu Ministerstva spravedlnosti ČR www.justice.cz.

¹² Ke zvýšení nápadu bagatelních věcí srov. SVOBODA, Karel. Proč a jak české civilní soudy ignorují zákon. *Jurisprudence*, 2012, roč. 21, č. 6, s. 10. ISSN 1802-3843.

¹³ Zákon č. 123/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 123/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů [online]. 18.6.2007 [cit. 23-2-2013]. Praha: Vláda České republiky. Dostupné z:

<<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=254&CT1=0>>.

¹⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17.1.2003, sp. zn. 36 Co 99/2002.

ustanovení § 151 odst. 2 o. s. ř. nemohou spočívat obecně v jednoduchosti určitého druhu sporů (v daném případě sporu o zaplacení jízdného s přírážkou). Takováto úvaha a její případné promítnutí do citované vyhlášky [č. 484/2000 Sb.]¹⁶ přísluší zákonodárci.“ Tento názor v roce 2008 potvrdil Nejvyšší soud ve svém stanovisku, které se ukázalo být klíčové pro rozmach vymáhání bagatelních pohledávek¹⁷: „Při určování odměny za zastupování advokátem nebo notářem nejsou důvodem pro postup podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně okolnosti, že advokát činil v řízení úkony formou automatizovaných výstupů a podání, že spor je veden o nízkou částku, že projednávaná věc není právně složitá nebo náročná, že řízení bylo krátké, že se jedná o obdobné žaloby, nebo že nároky mohly být uplatněny jednou žalobou, anebo jiné typové charakteristiky věci, nýbrž jen konkrétní (individuální) okolnosti případu.“ Ústavní soud se v té době k problematice náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech stavěl velmi zdrženlivě a v rozhodování o ústavních stížnostech proti výrokům o náhradě nákladů řízení sděloval, že výrok o náhradě nákladů řízení může dosahovat ústavněprávní dimenze jen v případě, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces extrémním způsobem nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo¹⁸.

3.1. Obrat v rozhodování a usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2777/11

V roce 2011 již byl jasně viditelný trend hromadného vymáhání bagatelních pohledávek, na nějž poprvé ve větší míře reagoval Okresní soud v Ústí nad Labem tak, že žalobcům ve výroku o náhradě nákladů řízení nepřiznával odměnu advokáta s odůvodněním, že nejde o účelně vynaložený náklad ve smyslu ust. § 142 odst. 1 o. s. ř.¹⁹

V tomto směru průlomovým rozhodnutím je usnesení Ústavního soudu ze dne 27.12.2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11. Ústavní soud zde spojil celkem 57 ústavních stížností proti rozhodnutím Okresního soudu v Ústí nad Labem ke společnému řízení a tyto stížnosti jako zjevně neopodstatněné odmítl.

V odůvodnění tohoto usnesení se Ústavní soud stručně vypořádal s tvrzením stěžovatelky o porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 Listiny, práva na právní pomoc dle

¹⁶ Pozn. autora.

¹⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. Cpjn 201/2008.

¹⁸ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 3.5.2006, sp. zn. I. ÚS 351/05.

¹⁹ PELIKÁN, Aleš. *Je to nemorální byznys, rozhodl soud a zarazil vyplácení vymahačů* [online]. 4.1.2012 [cit. 23-2-2013]. <<http://www.novinky.cz/finance/255186-je-to-nemoralni-byznys-rozhodl-soud-a-zarazil-vyplaceni-vymahacu.html>>.

čl. 37 Listiny a práva na podnikání dle čl. 26 Listiny. Stejně tak učinil s tvrzením o porušení čl. 95 odst. 1 a čl. 90 Ústavy. Dále posuzoval věc z hlediska aplikace principu „de minimis“²⁰ a shledal, že ačkoli by každou z jednotlivých ústavních stížností bylo možno s ohledem na tento princip odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, s ohledem na jejich množství považuje za účelné, aby napadené výroky byly podrobeny ústavnímu přezkumu (byť ústavní stížnosti byly nakonec stejně jako zjevně neopodstatněné odmítnuty). Zbývající část tohoto usnesení se Ústavní soud zabýval tvrzeným porušením práva na spravedlivý proces, zakotveného v čl. 36 odst. 1 a násl. hlavy páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy a uzavřel, že postup obecných soudů spočívající v hodnocení účelnosti vynaložených nákladů řízení, který je dostatečně odůvodněn a v němž obecné soudy přihlédnou ke konkrétním okolnostem případu, nelze z hlediska základních práv a svobod považovat za svévolný ani nepřiměřený, jak stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla²¹.

Byť toto rozhodnutí nemá formu nálezu, ale „pouze“ usnesení, jeho význam spočívá především v tom, že podržel obecným soudům otevřené dveře k moderaci výše náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech formou hodnocení účelnosti vynaložených nákladů řízení (konkrétně tedy účelnosti zastoupení advokátem²²) ve smyslu ust. § 142 odst. 1 o.s.ř.²³

3.2. Novelizace vyhlášky č. 484/2000 Sb. a nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 aneb „tahanice“ o výši odměny advokáta?

Na usnesení Ústavního soudu ze dne 27.12.2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11 i na citelný tlak médií reagovalo Ministerstvo spravedlnosti novelizací vyhlášky č. 484/2000 Sb. vyhláškou č. 64/2012 Sb., účinnou od 1.3.2012, kterou byla mimo jiné snížena odměna advokáta v bagatelních sporech²⁴. Cílem této novelizace bylo umožnit soudům citlivěji

²⁰ Dle tohoto principu se Ústavní soud odmítá zabývat „maličkostmi“, tj. věcně projednávat „ústavní stížnosti bagatelní povahy“; tento princip Ústavní soud vyslovil v řadě svých rozhodnutí, např. usnesení ze dne 11.1.2011, sp. zn. II. ÚS 53/11 nebo usnesení ze dne 13.10.2009, sp. zn. I. ÚS 2552/09.

²¹ Jak se lze přesvědčit z textu usnesení ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11, Okresní soud v Ústí nad Labem napadené výroky o náhradě nákladů řízení skutečně zevrubně odůvodnil.

²² Pro doplnění je vhodné poukázat, že Ústavní soud se k účelnosti zastoupení advokátem vyjádřil např. již v nálezu ze dne 23.11.2010, sp. zn. III. ÚS 2984/09, ve kterém vyslovil, že u statutárních měst se presumuje dostatečná materiální a personální vybavenost k tomu, aby byla schopna kvalifikovaně hájit svá rozhodnutí, práva a zájmy, aniž by musela využívat právní pomoci advokátů.

²³ Závěry Ústavního soudu následně začaly využívat i další soudy, srov. HONUS, Aleš. *Vymahači dostali v Ostravě na frak, soud jim zamítl přemrštěné náklady* [online]. 6.1.2012 [cit. 23-2-2013]. <<http://www.novinky.cz/krimi/255537-vymahaci-dostali-v-ostrove-na-frak-soud-jim-zamitl-premrstene-naklady.html>>.

²⁴ Podrobně ke změně odměny advokáta v bagatelních sporech viz Příloha č. 2, zpracovaná na základě ust. § 3 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve znění vyhlášky č. 277/2006 Sb. a ve znění vyhlášky č. 64/2012 Sb.

rozhodovat o výši náhrady nákladů řízení v závislosti na výši částky, jež je předmětem řízení²⁵. Změna spočívala jednak v celkovém snížení odměny advokáta v bagatelních sporech a dále v širší diferenciaci výše odměny advokáta v závislosti na výši vymáhané jistiny²⁶. Nová úprava však neřešila samotné jádro problému, totiž neexistenci legislativního zakotvení rozdílu v určování odměny advokáta v „obyčejných“ bagatelních sporech a v bagatelních sporech zahajovaných tzv. formulářovými žalobami v případě hromadného vymáhání pohledávek. Dle přechodného ustanovení vyhlášky č. 64/2012 Sb. se navíc v řízeních, které nebyly v jednotlivém stupni ukončeny ke dni nabytí účinnosti této vyhlášky, postupuje při určení odměny advokáta podle vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve znění účinném do 29.2.2012.

Obecné soudy mezitím v bagatelních sporech rozhodovaly o náhradě nákladů řízení buď tak, že přiznaly plnou výši náhrady nákladů řízení dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., nebo tak, že v souladu s usnesením Ústavního soudu ze dne 27.12.2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11 hodnotily zastoupení advokátem jako neúčelné, či tak, že (vlastně v rozporu s dosavadním judikatorním názorem vyšších soudů²⁷) odměnu advokáta určily na základě ust. § 151 odst. 2 o.s.ř. podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně²⁸.

Právě případem, kdy soud při určení odměny advokáta aplikoval ust. § 151 odst. 2 o.s.ř., se zabýval Ústavní soud v klíčovém nálezu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, kdy spojil řízení o celkem jedenácti ústavních stížnostech proti výrokům rozsudků Městského soudu v Brně a Okresního soudu Brno-venkov o náhradě nákladů řízení v bagatelních sporech.

Stěžovatelka v těchto ústavních stížnostech namítala porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Obdobně jako v případě usnesení ze dne 27.12.2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11 Ústavní soud shledal, že k porušení těchto práv nedošlo, neboť postup obecných soudů spočívající v aplikaci ust. § 151 odst. 2 o.s.ř. je postupem právním řádem předvídaným a byl řádně odůvodněn. Dále Ústavní soud vyjmenoval specifika řízení o bagatelních věcech v případech hromadného vymáhání pohledávek a definoval pojem „formulářová žaloba“²⁹. Ústavní soud se také vyjádřil ke stanovisku Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008 sp. zn. Cpjn 201/2008, kdy toto stanovisko

²⁵ Viz GRYGAROVÁ, Danuška. Snížení výše náhrady nákladů řízení soudem v bagatelních věcech. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2012, č. 7-8/2012, s. 42. ISSN 1210-6348. Dostupné z: <http://www.cak.cz/assets/ba_7_8_2012_web.pdf>.

²⁶ Např. dosavadní pásmo, obsahující jedinou výši odměny advokáta ve sporech o zaplacení částky do 1 000 Kč bylo rozděleno na tři pásma, a to do 100 Kč, přes 100 do 500 Kč a přes 500 do 1 000 Kč.

²⁷ Srov. výše citované usnesení Městského soudu ze dne 17.1.2003, sp. zn. 36 Co 99/2002 a stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. Cpjn 201/2008.

²⁸ Ust. § 6 an. vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ Srov. kapitolu 1 této práce.

při rozhodování ve sporech z hromadného vymáhání bagatelních pohledávek de facto označil za překonané³⁰. Námitku stěžovatelky, že vzhledem k dosavadní judikatorní praxi jí vzniklo v tomto směru legitimní očekávání, Ústavní soud bez dalšího odmítl, aniž by tento argument šířeji rozvedl. Problematiku legitimního očekávání rozebírám níže, neboť dle mého názoru je vhodné o ní teoreticky pojednat.

Pro budoucí rozhodovací praxi je však podstatné, že Ústavní soud se v tomto nálezu neomezil pouze na konstatování, že základní práva a svobody nebyly porušeny, ale cítil potřebu se sám vyjádřit ke spravedlivé výši odměny advokáta v bagatelních sporech. Vyslovil myšlenku, že je nutno zohlednit, že úspěšnému žalobci (zastoupenému advokátem) vznikají náklady vždy, a to i přes to, že návrhy na zahájení řízení v tomto druhu sporu lze charakterizovat jen jako administrativní úkony a nikoli úkony právní služby³¹. Z tohoto důvodu se Ústavnímu soudu jeví jako spravedlivé, pokud obecné soudy určí výši odměny za zastupování advokátem jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny³².

Právě tento prezentovaný názor Ústavního soudu se v mnoha případech stal klíčem k určování výše odměny advokáta v bagatelních sporech. Z vlastní zkušenosti mohu říct, že i v řízeních zahájených po účinnosti vyhlášky č. 64/2012 Sb. soudy v případech bagatelních sporů velmi často určují odměnu advokáta jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny a odmítají tak aplikovat novelizovanou vyhlášku č. 484/2000 Sb., byť přímo v důvodové zprávě k vyhlášce č. 64/2012 Sb. se uvádí, že cílem novelizace bylo umožnit soudům citlivěji rozhodovat o výši náhrady nákladů řízení v závislosti na výši částky, jež je předmětem řízení.

Lze tedy uzavřít, že v případě bagatelních sporů se novelizace vyhlášky č. 484/2000 Sb. vyhláškou č. 64/2012 Sb. v řadě případů minula účinkem a soudy často raději dávají přednost názoru Ústavního soudu vyslovenému v nálezu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11³³.

³⁰ „Nejvyšší soud při tvorbě uvedeného stanoviska nebyl konfrontován s živelným uplatňováním žalob o zaplacení bagatelních částek, kde cílem žalobce nebylo získat právo na zaplacení žalované částky, ale především právo na paušální náhradu nákladů zdaleka nedosahující jím skutečně vynaložené náklady; ve stanovisku vystižený princip legality však musí – z důvodů v tomto rozhodnutí vyložených – ustoupit principu spravedlnosti, které se musí dostat jak ve vztahu k věřitelům, tak i k jejich dlužníkům.“

³¹ K pojmu „úkon právní služby“ srov. ust. § 11 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

³² „Obecné soudy mohly uzavřít, že se jim, a to s ohledem na nutnost dodržení principu proporcionality mezi výší vymáhané částky a náhrady nákladů, jako spravedlivé jevílo, a to jak ve vztahu k předmětu řízení, jeho účastníkům, a okolnostem zmíněným v bodě 27, ale též s ohledem na plynulost řízení před soudy prvního stupně, určit výši odměny za zastupování advokátem jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny.“

³³ Byť, jak Ústavní soud uvádí ve svém usnesení ze dne 6.6.2012, sp. zn. IV. ÚS 1914/12 a dále v nálezu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12, tento svůj názor pouze nabídl obecným soudům jako možnou ústavně konformní variantu.

3.3. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 988/12 – poslední slovo Ústavního soudu

Zřejmě na nějaký čas poslední slovo v probírané problematice si řekl Ústavní soud v nálezu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12. Stojí za povšimnutí, že oproti rozhodnutím sp. zn. IV. ÚS 2777/11 ze dne 27.12.2011 a sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29.3.2012 v tomto nálezu Ústavní soud rozhodoval pouze o jedné ústavní stížnosti proti náhradovému výroku jen jednoho konkrétního rozsudku, a to Okresního soudu v Ostravě, kterým bylo uloženo žalovanému zaplatit stěžovateli částku ve výši 1 008,- Kč s příslušenstvím a 300,- Kč na náhradě nákladů řízení, tedy nedošlo zde (narozdíl od uvedených rozhodnutí) k procesnímu spojení více ústavních stížností do společného řízení³⁴.

Okresní soud v Ostravě napadený výrok o náhradě nákladů řízení odůvodnil tak, že náklady na zastoupení advokátem nepovažoval za účelně vynaložené ve smyslu ust. § 142 odst. 1 o.s.ř. – tedy stejně jako Okresní soud v Ústí nad Labem v případě usnesení Ústavního soudu ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11. Odůvodnění rozsudku však opřel především o názor, že stěžovatelka (jako podnikatel zabývající se nákupem a následným vymáháním pohledávek) by sama měla disponovat personálními, technickými i jinými zdroji potřebnými pro výkon tohoto podnikání a že v takovém případě by bylo právní zastoupení účelné pouze tehdy, pokud by nastaly okolnosti, které zjevně vybočují z obvyklého průběhu řízení daného typu. Vzhledem k tomu, že v souzené věci tyto okolnosti nenastaly a podle názoru Okresního soudu v Ostravě tedy stěžovatelka nepotřebovala pomoc advokáta, zhodnotil Okresní soud v Ostravě právní zastoupení v dané věci jako zneužití práva na právní pomoc.

Stěžovatelka se dovolávala porušení práva na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, práva na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. S tvrzenými porušeními uvedených článků Listiny se Ústavní soud vypořádal obdobně jako v předchozích rozhodnutích konstatováním, že výrok o náhradě nákladů řízení byl řádně odůvodněn s poukazem na rutinní, „administrativní“ charakter vyplňování návrhů na vydání elektronického platebního rozkazu³⁵; právo na právní pomoc pak nemohlo být porušeno,

³⁴ V tomto kontextu se lze pozastavit nad skutečností, že zatímco v usnesení ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11 se Ústavní soud vypořádal s principem „de minimis“ a ústavní přezkum napadeného rozhodnutí zdůvodňoval četností bagatelních sporů, v nálezu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12 se – byť bylo rozhodováno o stížnosti pouze proti jednomu rozhodnutí soudu – principem „de minimis“ vůbec neobtěžoval zabývat.

³⁵ Srov. zejména usnesení Ústavního soudu ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11.

neboť stěžovatelce nebyla upřena možnost nechat se v řízení zastoupit advokátem³⁶. K účelnosti zastoupení advokátem v dané věci souhlasil s názorem Okresního soudu v Ostravě, že jde o zneužití práva na zastupování advokátem, dokonce takové jednání označil za šikanózní³⁷ a popsal jej jako „*parazitování na drobných pohledávkách vůči občanům, které jsou uměle ‚nafukovány‘ do nesmyslné výše, za účelem zajištění snadného výdělku*“.

Stěžovatelka dále namítala, že v případě nepřiznání náhrady nákladů řízení dochází k porušování práva bez jakýchkoli citelnějších následků. Tento argument Ústavní soud odmítl s tím, že náhrada nákladů řízení nemá směřovat k „potrestání“ neúspěšného účastníka, ale jediné ke kompenzaci účelně vynaložených nákladů řízení; zákonem předvídanou sankcí za porušení právní povinnosti je v případě jízdy „načerno“ pouze přírážka k jízdnému (v daném případě ve výši 1 000,- Kč).

Dalším argumentem stěžovatelky byla rozpornost soudní praxe v otázce přiznávání náhrady nákladů řízení a s tím spojená právní entropie s ohledem nemožnost sjednocení rozhodovací praxe vzhledem k nepřípustnosti odvolání v bagatelních věcech³⁸. K podtržení svého tvrzení navrhla stěžovatelka zrušení ustanovení § 3 odst. 1 bodu 1., 2., 3. a 4. vyhlášky č. 484/2000 Sb.³⁹ a ust. § 202 odst. 2 o.s.ř.; tyto návrhy Ústavní soud odmítl jakožto návrhy podané osobou zjevně neoprávněnou.

Nález Ústavního soudu ze dne 25.7.2012 sp. zn. I. ÚS 988/12 tedy potvrdil teze vyslovené v nálezu Ústavního soudu ze dne 27.12.2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11 a upřesnil interpretaci nálezu Ústavního soudu ze dne 29.3.2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11. Pro nejbližší budoucnost pak zřejmě definitivně uzavřel otázku přiznávání výše náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech.

4. Ústavněprávní aspekty určování náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech

Než se budu věnovat některým praktickým záležitostem týkajícím se náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech, považuji za vhodné nahlédnout na vybrané argumenty této

³⁶ Ústavní soud oddělil právo na právní pomoc a právo na náhradu nákladů řízení; byť spolu úzce souvisejí, nelze je směřovat: „... existují soudní řízení, v nichž se dle znění zákona účastníkům řízení právo na náhradu nákladů řízení nikdy nepřiznává; nelze přitom tvrdit, že by taková ustanovení byla v rozporu s právem na právní pomoc, neboť žádnému účastníku právo nechat se v řízení zastupovat neupírají.“

³⁷ „Vzhledem k tomu, že stěžovatelka usiluje o dosažení bezdůvodného zisku prostřednictvím náhrady nákladů spojených se zastoupením advokátem, je možno takové jednání charakterizovat dokonce jako šikanózní, neboť je vedeno přímým úmyslem způsobit žalovanému újmu v podobě částky, kterou by musel zaplatit na náhradě nákladů spojených se zastoupením advokátem.“

³⁸ Ust. § 202 odst. 2 o.s.ř.

³⁹ Tyto body určují sazbu odměny advokáta v případech, kdy předmětem řízení je zaplacení peněžité částky nebo jiné penězi ocenitelné plnění do 100 Kč, přes 100 do 500 Kč, před 500 do 1 000 Kč a přes 1 000 do 2 000 Kč.

problematiky v ústavněprávním kontextu.

4.1. Právo na spravedlivý proces a právo na právní pomoc

Právo na spravedlivý proces a právo na právní pomoc jsou dvě ústavně zaručená práva, jejichž porušení v souvislosti s rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení se stěžovatelé obracející se na Ústavní soud nejčastěji dovolávají. Připomeňme, že právo na spravedlivý proces tvoří poměrně rozsáhlou množinu jednotlivých práv, jejichž ochrana je zaručena jak na národní úrovni⁴⁰, tak na úrovni mezinárodní⁴¹. Právo na právní pomoc je pak jedním z těch dílčích práv, která ve svém souhrnu tvoří obsah pojmu právo na spravedlivý proces.

Obsah práva na právní pomoc lze vyjádřit jako „*možnost angažování právního profesionála či osoby znalé práva, na niž nemůže orgán veřejné moci působit tak, aby jednala proti zájmu toho, komu pomáhá.*“⁴² Jde tedy o povinnost státu zajistit přístup k advokátovi, a to zejména v případech, kdy je obviněný ve vazbě (kde potenciálně hrozí nebezpečí zabránění přístupu k advokátovi v pravém slova smyslu), a v případech, kdy (potenciální) účastník řízení není dostatečně materiálně zabezpečen, aby si mohl dovolit advokáta angažovat (nejde tedy o přímé fyzické bránění přístupu k advokátovi)⁴³. Je zřejmé, že v případě hromadného vymáhání bagatelních pohledávek nepůjde ani o jednu z prezentovaných možností, přesto však stěžovatelé v ústavních stížnostech porušení tohoto práva namítají. Základním kamenem této argumentace je idea, že pokud je základním právem účastníka řízení být v řízení před soudem zastoupen advokátem, měl by mít v případě úspěchu ve věci také právo na náhradu vzniklých nákladů řízení, čili i na odměnu advokáta. Tato myšlenka je samozřejmě logická a v zásadě odpovídá platné právní úpravě⁴⁴. Ovšem i v platné právní úpravě z tohoto obecného pravidla existují výjimky⁴⁵ a jen těžko lze hovořit o tom, že představují porušení práva na právní pomoc⁴⁶.

⁴⁰ Zejména čl. 81, čl. 82, čl. 90 a čl. 96 Ústavy a čl. 36, čl. 37 a čl. 38 Listiny; jednotlivá práva jsou dále konkretizována a rozváděna běžnými zákony.

⁴¹ Např. čl. 6 Úmluvy, čl. 41 Listiny základních práv EU nebo čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

⁴² WAGNEROVÁ, Eliška et al. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 774. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-506.

⁴³ Srov. MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 128-129. Ediční řada Lidská práva. ISBN 978-80-7357-748-3.

⁴⁴ Srov. ust. § 142 odst. 1 o.s.ř.: „Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přiznává soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.“

⁴⁵ Srov. např. ust. § 146 odst. 1 o.s.ř. nebo ust. § 150 o.s.ř.

⁴⁶ Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12, bod 26.

K otázce vztahu práva na právní pomoc a práva na náhradu nákladů řízení se Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12. Jak již bylo výše uvedeno, dle jeho názoru právo na právní pomoc a právo na náhradu nákladů řízení není možné zaměňovat⁴⁷. S tímto názorem se nemohu než ztotožnit. Skutečnost, že právo na právní pomoc žalobců jako subjektů hromadně vymáhajících bagatelní pohledávky v těchto případech porušeno nebylo, paradoxně prokazuje sám fakt, že tito žalobci v řízeních zastoupeni advokátem byli; nijak jim tedy nebylo zabráněno k přístupu k advokátovi. Pojmově tedy nelze hovořit o porušení práva na právní pomoc v situaci, kdy právní pomoc již poskytnuta byla.

Dovolávání se porušení práva na právní pomoc z tohoto důvodu považuji za slabý argument, který Ústavní soud přesvědčivě vyvrátil.

Stěžovatelka v nálezu ze dne 25.7.2012, sp.zn. I. ÚS 988/12 dále poukazovala na skutečnost, že obecné soudy o náhradě nákladů řízení v bagatelních sporech rozhodují libovolně a absence opravných prostředků zabraňuje sjednocení judikatury, čímž je porušeno její právo na spravedlivý proces. Pravdou je, že od vydání nálezu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11 může v totožné věci obecný soud určit náhradu nákladů řízení jak podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., tak podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., dále zhodnotit zastoupení advokátem jako neúčelné a přiznat úspěšnému žalobci toliko náhradu soudního poplatku či přiznat odměnu advokáta ve výši jednonásobku vymáhané jistiny, a to bez možnosti přezkumu soudem vyšší instance. Byť se tato situace může z pohledu žalobce zdát nepředvídatelnou a nespravedlivou, nelze opominout názor Evropského soudu pro lidská práva, podle kterého právo na konzistentní judikaturu soudů v zásadě není obsaženo v požadavku právní jistoty či právu na spravedlivý proces⁴⁸. Právní jistotu neohrožuje určité období protichůdné rozhodovací praxe, neboť každá názorová změna je tímto obdobím přirozeně doprovázena⁴⁹.

4.2. Otázka legitimního očekávání

Narozdíl od práva na spravedlivý proces a práva na právní pomoc nebyla otázka legitimního očekávání ve vztahu k náhradě nákladů řízení řešena judikaturou Ústavního soudu tak dopodrobna; ze tří nejpodstatnějších rozhodnutí, rozepsaných v kapitole 3 této práce, se jí

⁴⁷ „..., právo na právní pomoc a náhrada nákladů řízení se zastupováním spojených jsou dvě různé věci; obě spolu sice úzce souvisejí, nikoliv však neoddělitelně. Právo na náhradu nákladů řízení, včetně těch, jež jsou spojeny se zastupováním advokátem, se odvíjí od jiných předpokladů, než samotná možnost nechat se v řízení zastupovat.“

⁴⁸ Srov. KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 777-780. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

⁴⁹ Srov. rozsudek ve věci Albu proti Rumunsku ze dne 10.5.2012, č. 34796/09, § 42.

Ústavní soud dotkl jen v nálezu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, a to ještě velmi stručně⁵⁰. Proto si myslím, že je nutné se nad tímto tématem více zamyslet.

Normativní základ konceptu legitimního očekávání je zakotven v článku 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, nazvaném „Ochrana majetku“⁵¹. Tento článek obsahuje tři pravidla: 1) pokojné užívání majetku, 2) podmínky zbavení majetku, 3) úprava užívání majetku v souladu s obecným zájmem, přičemž při rozhodování o tom, které z těchto pravidel bylo porušeno se postupuje od specifického (2. pravidlo, 3. pravidlo) k obecnému (1. pravidlo)⁵².

Pojem „majetek“ byl judikaturou Evropského soudu pro lidská práva definován velmi široce. Kromě hmotných věcí a nehmotných statků sem zařadil i majetková práva a zájmy vlastnické povahy⁵³. Příkladem těchto „vlastnických zájmů“ či „zájmů vlastnické povahy“, která Evropský soud pro lidská práva označil za majetek, může být třeba nájem nemovitosti jako „majetek“ nájemce či právo na veřejnou podporu, splňuje-li stěžovatel zákonem stanovené podmínky⁵⁴. Evropský soud pro lidská práva dále judikoval, že článek 1 Protokolu č. 1 se však vztahuje pouze pro existující majetek; budoucí právo tak může být považováno za „majetek“, pouze pokud již bylo nabyto nebo pokud je předmětem určité pohledávky⁵⁵. Za určitých okolností však může ochrana článku 1 Protokolu č. 1 požívat i „legitimní očekávání“ nabytí majetkové hodnoty, a to v případě, že majetkový zájem na nabytí takovéto hodnoty má charakter pohledávky (resp. nároku – „*claim*“) a má dostatečný základ ve vnitrostátním právu, např. je-li potvrzen ustálenou judikaturou soudů; existence legitimního očekávání je ale vyloučena, pokud panují rozpory o tom, jak má být vnitrostátní právo vykládáno a uplatňováno⁵⁶.

Aplikujeme-li tyto poznatky na problematiku přiznávání náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech, lze zřejmě konstatovat, že zájem na přiznání náhrady nákladů řízení je

⁵⁰ „Stěžovatelka se mylí v tom, že v jejích konkrétních sporech jsou obecné soudy vázány dosavadní judikatorní praxí a že jí v tomto směru vzniklo legitimní očekávání; obecné soudy v řízeních, která jsou takto specifická, dosud otázku náhrady nákladů řízení jednoznačně nevyřešily.“

⁵¹ K pojmové nejednotnosti v jednotlivých jazykových verzích Úmluvy viz LANGÁŠEK, Tomáš. Ochrana legitimního očekávání v judikatuře Ústavního soudu. In: *Dny práva - 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1853. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 337. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné z: <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>>.

⁵² KMEC, Jiří et al., op. cit. sub 48, s. 1246 nebo ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, II. část - Protokoly*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 9. ISBN 978-80-7201-804-8.

⁵³ Srov. rozsudek ve věci Glaser proti České republice ze dne 14.2.2008, č. 55179/00, § 50.

⁵⁴ KMEC, Jiří et al., op. cit. sub 48, s. 1258.

⁵⁵ Srov. rozsudek ve věci Glaser proti České republice ze dne 14.2.2008, č. 55179/00, § 51 nebo rozsudek velkého senátu ve věci Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku ze dne 11.1.2007, č. 73049/01, § 64.

⁵⁶ Srov. rozsudek ve věci Glaser proti České republice ze dne 14.2.2008, č. 55179/00, § 52 nebo rozsudek velkého senátu ve věci Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku ze dne 11.1.2007, č. 73049/01, § 65.

majetkovým zájmem. Pochybnosti by mohla budit otázka, zda tento zájem má dostatečný základ ve vnitrostátním právu (vezmeme-li v potaz, že Evropský soud pro lidská práva za příklad takového dostatečného základu uvádí ustálenou judikaturu soudů). Není pochyb, že zájem na přiznání náhrady nákladů řízení má oporu v platném právu⁵⁷. Problém by mohl nastat v případě požadavku ustálené judikatury soudů. Judikaturou jsou dle právní teorie myšleny výsledky rozhodovací činnosti zejména vyšších soudů publikované v oficiálních či neoficiálních sbírkách, které se podílejí na faktickém dotváření práva⁵⁸. Vzhledem k tomu, že řízení o bagatelních věcech jsou zásadně jednostupňová, nemůže být o judikatuře v tomto smyslu řeč, protože vyšší soudy se touto problematikou v rámci rozhodovací činnosti ani nemohly zabývat. Jediným projevem názoru vyššího soudu v tomto směru tak až donedávna bylo výše zmíněné stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. Cpjn 201/2008.

Jak lze ovšem dovodit gramatickým výkladem, Evropský soud pro lidská práva nepojímá ustálenou judikaturu soudů jako jednu z podmínek dostatečného základu nároku ve vnitrostátním právu, potažmo existence legitimního očekávání, ale uvádí ji pouze jako příklad. Lze tedy dle mého názoru argumentovat tak, že pokud je z povahy bagatelní věci prakticky vyloučena existence ustálené judikatury, je možné tuto nahradit existencí „ustálené soudní praxe“⁵⁹ jakožto důkazu svědčícím o dostatečném základu nároku ve vnitrostátním právu. Otázka, nakolik zhruba do roku 2011 panovaly rozpory o tom, jak má být vnitrostátní právo vykládáno a uplatňováno, je zřejmě otázkou, na níž neexistuje jednoznačná odpověď; pokud by v konkrétních věcech neexistovaly určité rozpory, nebyl by ostatně ani důvod k vydání stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 201/2008. Na druhou stranu u tak velkého počtu bagatelních sporů pravděpodobně nelze mít za to, že (v kontextu celkového počtu) ojedinělé odlišné názory některých soudů lze považovat za natolik závažné, aby zakládaly rozpor o tom, jak má být vnitrostátní právo vykládáno a uplatňováno.

Problematika „charakteru pohledávky“ (resp. „nároku“) úzce souvisí s posouzením právní povahy nároku na náhradu nákladů řízení v době, než je o tomto nároku soudem pravomocně rozhodnuto⁶⁰. Tato povaha dosud není jednoznačně vyřešena - Nejvyšší soud zastává názor, že nárok na náhradu nákladů řízení má základ v procesním právu a vzniká teprve na základě pravomocného rozhodnutí soudu, které má v tomto ohledu konstitutivní

⁵⁷ Ust. § 142 an. o.s.ř., vyhlášky č. 484/2000 Sb. a 177/1996 Sb.

⁵⁸ Srov. HENDRYCH, Dušan et al. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, s. 318. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

⁵⁹ V případě nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29.3.2012 stěžovatelka použila pojem „obecné povědomí“.

⁶⁰ Po právní moci výroku o náhradě nákladů řízení již nelze pochybovat o tom, že ten, komu byla náhrada nákladů řízení soudem přiznána, má nárok na její zaplacení vůči tomu, kdo je povinen mu náhradu nákladů řízení zaplatit.

povahu⁶¹; obdobně judikuje i Ústavní soud⁶² a stejný názor vyjadřuje i komentářová literatura⁶³. Na druhou stranu existují názory, že charakter nároku na náhradu nákladů sporného řízení má hmotněprávní povahu, což vyplývá z jeho podstaty, kterou je vznik nákladů spojených se soudním uplatněním pohledávky v důsledku chování dlužníka, dále z ust. § 121 odst. 3 občanského zákoníku a také hmotněprávního charakteru předpisů určujících výši náhrady nákladů řízení (ust. § 151 odst. 3 o.s.ř.)⁶⁴.

Je však třeba odlišit samotný nárok na náhradu nákladů řízení, který má ve věci úspěšný účastník vůči účastníku neúspěšnému a který vzniká na základě pravomocného rozhodnutí soudu, od nároku účastníka soudního řízení vůči soudu na to, aby ten o náhradě nákladů řízení rozhodl (čemuž odpovídá povinnost soudu o náhradě nákladů řízení rozhodnout⁶⁵); tento nárok účastníka vůči soudu pak logicky vzniká okamžikem zahájení řízení. Předmětem legitimního očekávání žalobce pak nebude samotná „pohledávka“ vůči žalovanému (která v době, kdy ve věci nebylo pravomocně rozhodnuto, ještě nemůže existovat), ale spíše očekávání postupu soudu, spočívajícího v přiznání odměny advokáta ve výši určené vyhláškou č. 484/2000 Sb.

Vzhledem k výše uvedenému mám za to, že takové legitimní očekávání mohlo žalobcům, hromadně vymáhajícím bagatelní pohledávky, vzniknout. Ostatně pokud je legitimním očekáváním argumentováno i v takových případech, jako je rozhodování o platech soudců⁶⁶, nevidím důvod, proč by nemohlo vzniknout i zde.

4.3. Vztah práva na konstantní judikaturu soudů k legitimnímu očekávání

Čtenář se nyní může cítit poněkud zmaten – v kapitole 4.1. pojednávám o tom, že obsahem práva na spravedlivý proces není právo na konstantní judikaturu soudů a následně v kapitole 4.2. vyjadřuji názor, že žalobcům vzniklo legitimní očekávání co se týče náhrady

⁶¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 31 Cdo 488/2009.

⁶² Jak uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29.3.2012: „Náklady soudního řízení se ve smyslu § 121 odst. 3 občanského zákoníku považují za náklady spojené s uplatněním pohledávky; protože však jde o nárok, jenž má základ v procesním právu, je výše těchto nákladů spojených s uplatněním pohledávky kvantifikována teprve (pravomocným) rozhodnutím soudu o přiznání jejich náhrady. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má proto konstitutivní charakter nejen ve vztahu ke vzniku práva na náhradu nákladů řízení, ale i ve vztahu k její výši, neboť obě je závislé na rozhodnutí soudu.“

⁶³ Srov. DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009, s. 662. ISBN 978-80-7357-460-4 nebo DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.

⁶⁴ Srov. CHALUPA, Luboš. *Právní povaha nároku na náhradu nákladů řízení* [online]. [20--?] [cit. 2013-03-09]. <<http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/pravni-povaha-naroku-na-nahradu-nakladu-rizeni>>.

⁶⁵ Povinnost soudu rozhodnout o náhradě nákladů řízení plyne ze samotného znění ust. § 151 odst. 1 o.s.ř.

⁶⁶ Srov. nálezu Ústavního soudu ze dne 3.5.2012, sp. zn. Pl. ÚS 33/11.

nákladů řízení. Problém spočívá v závěru nálezu Ústavního soudu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, spočívající v pokynu obecným soudům, aby v případě rozhodování o náhradě nákladů řízení v bagatelních sporech názory v tomto nálezu vyjádřené (zejména o ekvivalentu jednonásobku vymáhané jistiny) aplikovaly i ve všech dosud pravomocně neskončených řízeních⁶⁷.

Jak bylo výše uvedeno, právo účastníka řízení na rozhodnutí o náhradě nákladů řízení je konstituováno zahájením soudního řízení. V tu chvíli má účastník zájem nejen na tom, aby o náhradě nákladů řízení bylo v konečném rozhodnutí rozhodnuto, ale přirozeně i na tom, jakým způsobem (resp. v případě úspěchu ve věci v jaké výši) soud rozhodne, což může být předmětem jeho legitimního očekávání. Za situace, kdy však v dané problematice Ústavní soud několikrát za sebou dal najevo svůj názor, již účastník řízení jen těžko může legitimně očekávat, že obecné soudy budou postupovat v rozporu s tímto názorem.

Pokud tedy na začátku soudního řízení má žalobce určitou představu o výši náhrady nákladů řízení v případě úspěchu ve věci, založenou na dosavadní soudní praxi, je dle mého názoru porušením jeho legitimního očekávání, pokud na konci tohoto řízení soud aplikuje (fakticky jako precedent) nález Ústavního soudu, který byl vyhlášen po zahájení tohoto konkrétního řízení⁶⁸. Jiná je situace, pokud soud aplikuje názory obsažené v nálezu Ústavního soudu v řízení zahájeném až po vyhlášení tohoto nálezu – pak totiž žalobci legitimní očekávání vzniknout nemohlo s ohledem na vývoj judikatury, s nímž byl žalobce v době zahájení řízení srozuměn.

4.4. Práva žalovaného a princip proporcionality jako řešení kolize základních práv

Do této chvíle jsem pojednával zejména o právech žalobce v řízeních o bagatelních sporech, otázka náhrady nákladů těchto řízení se však může dotknout i základních práv žalovaného. V souvislosti s náhradou nákladů řízení, která několikanásobně převyšuje vymáhanou jistinu, se ve vztahu k žalovanému hovoří o porušení čl. 11 Listiny, který garantuje ochranu majetku⁶⁹.

Argument žalovaného, zakládající se na čl. 11 Listiny, má však jeden nedostatek, a to

⁶⁷ „S ohledem na naléhavost a závažnost dopadů řešené právní otázky je ospravedlnitelné, aby rationes decidendi tohoto nálezu byly aplikovány ve všech dosud pravomocně neskončených řízeních.“

⁶⁸ Srov. též SOKOL, Tomáš. Rána pod pás. *Epravo.cz magazine*. 2012, roč. 2012, č. 2, s. 5. ISSN 1802-1492. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/_dataPublic/data/E-pravo_mag/2012_E2_web.pdf>.

⁶⁹ MAJCHRÁK, Michal. Hromadné vymáhání pohledávek – na pomezí práva, spravedlnosti a businessu. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2012, č. 3/2012, s. 65. ISSN 1210-6348. Dostupné z: <http://www.cak.cz/assets/ba_03_2012_web.pdf>.

ten, že se dá aplikovat i na bagatelní spory „klasické“, které se vůbec nemusí týkat bagatelních pohledávek. Porušení práva žalovaného zakotveného v čl. 11 Listiny totiž nezávisí na tom, jakou podobu měl návrh na zahájení řízení či který subjekt stojí na straně žalující; podstatná pro posouzení porušení tohoto práva je čistě disproporce mezi žalovanou částkou a požadovanou výší náhrady nákladů řízení. Pokud dovodíme, že přiznáním výše náhrady nákladů řízení dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. bylo porušeno ústavně chráněné právo žalovaného jako dlužníka vlastnit majetek, ve svém důsledku tak vyslovíme protiústavnost části ustanovení § 3 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb. určující odměnu advokáta v bagatelních sporech, což by mohlo vést až k jejímu případnému zrušení Ústavním soudem.

Připustíme-li však porušení čl. 11 Listiny, setkáme se se zajímavým jevem, a to že obě strany (jak žalovaný dlužník, tak žalobce) se mohou dovolávat ochrany svého vlastnického práva – žalovaný tak, že v daném případě přemrštěná výše náhrady nákladů řízení je zásahem do jeho práva vlastnit majetek a žalobce tak, že mu vzniklo legitimní očekávání přiznání náhrady nákladů řízení ve výši určené vyhláškou č. 484/2000 Sb.

Ústavně konformním řešením kolize těchto práv by pak byla aplikace principu proporcionality⁷⁰ a případná moderace výše odměny advokáta. Ústavní soud tak učinil v nálezu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, ovšem dle mého názoru značně nepřesvědčivě. Nepoměřoval totiž proti sobě stojící základní práva a svobody účastníků, nýbrž „výši vymáhané částky a náhrady nákladů“, a to „jak ve vztahu k předmětu řízení, jeho účastníkům, a okolnostem zmíněným v bodě 27, ale též s ohledem na plynulost řízení před soudy prvního stupně“. Ve své argumentaci proti sobě stavěl fakt, že „úspěšnému žalobci, zastoupenému advokátem, jenž podal návrh splňující kritéria dle bodu 27 shora, vznikají náklady vždy, a to i přesto, že by podané návrhy bylo lze kvalifikovat jen jako administrativní úkony a nikoli úkony právní služby“, a výši náhrady nákladů řízení neodpovídající účelně vynaloženým nákladům či jakýsi „veřejný zájem“ na plynulosti řízení před soudy prvního stupně.

5. Podústavní hlediska a praktické argumenty

Problematika náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech samozřejmě nemůže být posuzována pouze z hlediska ústavního práva, ale nese s sebou mnoho argumentů a aspektů,

⁷⁰ K samotnému principu proporcionality, jeho vývoji, složkám a aplikaci srov. např. ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik. ISBN 978-808-7576-311.

kteří se týkají spíše „praktičtější“ stránky věci. Na několik takových vybraných aspektů se podívám v této kapitole.

5.1. Účelnost zastoupení advokátem v bagatelních sporech

Jedním z argumentů, proč obecné soudy odmítají přiznat odměnu advokáta v rámci náhrady nákladů řízení žalobcům v případech hromadného vymáhání bagatelních pohledávek, je neúčelnost zastoupení advokátem v tomto typu sporu. Dle ust. § 142 odst. 1 o.s.ř. lze totiž úspěšnému účastníku přiznat toliko náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva a náklady na zastoupení advokátem mezi tyto náklady v těchto případech nepatří; tento názor sdílí i Ústavní soud⁷¹. Základem pro tuto argumentaci je fakt, že vyplňování tzv. formulářových žalob je činnost rutinní, ryze administrativního charakteru, pro kterou není třeba odborné pomoci advokáta. Dokonce se takový postup označuje až za zneužití práva na zastoupení advokátem⁷².

Starší komentářová literatura, která ještě nebyla konfrontována s fenoménem hromadného vymáhání bagatelních pohledávek, považovala náklady na zastoupení advokátem vždy za náklady vynaložené účelně⁷³. Tento dříve jednoznačný pohled byl nedávnou rozhodovací praxí obecných soudů i výše podrobněji rozebranou judikaturou Ústavního soudu pozměněn tak, že i náklady na zastoupení advokátem je nutno hodnotit z hlediska jejich účelnosti.

Patrně nelze polemizovat s faktem, že vyplňování tzv. formulářových žalob skutečně je činností rutinní, pro kterou není zastoupení advokátem třeba. Z vlastní zkušenosti vím, že byť pro vytvoření prvotního „vzoru“ formulářové žaloby může být právní pomoc účelná, následné vytváření dalších návrhů na zahájení řízení již není ničím jiným než měněním konkrétních údajů bez podstatnější změny textu samotného, které většinou ani není vykonáváno právním odborníkem. Podle některých názorů v tomto případě z materiálního hlediska ani nejde o výkon práva na právní pomoc, byť formálně vzato je žalobce zastoupen advokátem⁷⁴. V tomto smyslu je tedy právní zastoupení účelné jen v případě vytvoření první ze série jinak obsahově prakticky stejných žalob. Pochopitelně ale není v silách soudu

⁷¹ Srov. zejména nálezy Ústavního soudu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12.

⁷² LAVICKÝ, Petr. Účelnost nákladů spojených se zastoupením advokátem. *Právní fórum*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, roč. 9, č.5, s. 191. ISSN 1214-796.

⁷³ BUREŠ, Jaroslav et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 653. ISBN 80-7179-378-7.

⁷⁴ Srov. odůvodnění rozsudku, napadeného ústavní stížností, na základě které bylo vydáno usnesení Ústavního soudu ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11.

zjišťovat, zda právě ta konkrétní žaloba je první žalobou, na které se podílel právní odborník, čili v tomto smyslu po soudu nelze spravedlivě požadovat, aby tuto žalobu našel a v řízení na základě této žaloby zahájeném přiznal žalobci (pokud je úspěšný) odměnu advokáta.

Přesto je ale možné, že i v řízení zahájeném formulářovou žalobou může být právní pomoc advokáta účelná. Nezřídka se totiž žalovaní brání – ať již např. námitkou promlčení, či samotnou neexistencí dluhu, či je třeba čelit faktu, že žalovaný zemřel nebo vůči němu bylo zahájeno insolvenční řízení. V takových případech již je v zásadě třeba právní pomoci a dle mého názoru by měla být odměna advokáta žalobci přiznána. Žalobce nicméně na začátku sporu nemůže vědět, jak se bude řízení vyvíjet, zda pouhé podání žaloby bude postačovat k získání pravomocného exekučního titulu, nebo zda bude muset být nařizováno jednání, prováděno dokazování a řešeny skutkové a právní otázky. Nebylo by pravděpodobně moc praktické, aby se žalobce nechal ve sporu zastoupit až dodatečně podle toho, zda v řízení nastanou „komplikace“.

Svým rozhodováním pak soudy žalobce v těchto případech spíše „tlačí“ k tomu, aby od zastoupení advokátem upustili a pohledávky vymáhali sami, pomocí svých zaměstnanců⁷⁵. Nosným pilířem argumentace je, že pokud se žalobce specializuje na hromadné vymáhání pohledávek, měl by sám disponovat dostatečnými personálními a technickými zdroji pro jejich soudní vymáhání⁷⁶. Tento požadavek zní logicky, ovšem doveden do důsledků by mohl znamenat, že soudy by při rozhodování o náhradě nákladů řízení v každém soudním řízení mohly ex post přezkoumávat, zda v tom konkrétním případě mohl úspěšný účastník hájit svá práva i bez pomoci advokáta⁷⁷.

V tomto kontextu pak může být velmi případný argument stěžovatelky v řízení o ústavní stížnosti sp. zn. I. ÚS 988/12, týkající se přirovnání k situaci v případě tzv. palmárních žalob, s nímž se Ústavní soud bohužel prakticky nijak nevypořádal⁷⁸. Tento argument se dovolává srovnání s běžnou situací, kdy advokát, vymáhaje na svém klientovi odměnu za právní zastupování, se sám nechá zastoupit jiným advokátem, což mu v případě úspěchu ve věci přinese na náhradě nákladů řízení i odměnu advokáta, který jej zastupoval. Přitom advokát jako věřitel svého klienta by měl být sám nejlépe personálně a technicky

⁷⁵ Srov. odůvodnění rozsudku, napadeného ústavní stížností, na základě které byl vydán nález Ústavního soudu ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12.

⁷⁶ Argumentace do jisté míry ne nepodobná argumentaci Ústavního soudu v nálezu ze dne 23.11.2010, sp. zn. III. ÚS 2984/09, týkajícího se odměny advokáta v případě zastoupení statutárního města.

⁷⁷ Příkladem by mohla být situace, kdy se v relativně jednoduchém soudním řízení nechá zastoupit advokátem žalobce, který má sám právnícké vzdělání.

⁷⁸ „Poukazuje-li stěžovatelka na tzv. palmární žaloby, dovolává se tím zcela jiné procesní situace, než jaká nastala v projednávané věci. Vzhledem k tomu, že v řízení o stěžovatelčině ústavní stížnosti nemá tato námitka význam, Ústavní soud se jí věcně nezabýval.“

vybaven k tomu, aby své palmáře soudně vymáhal sám; přesto je v těchto případech úspěšným žalobcům odměna advokáta přiznávána. Argument s dostatečnou personální a technickou vybaveností by v tomto případě doznal značné trhliny. Byť je pravdou, že vymáhá-li advokát svou pohledávku za klientem, může být ve sporu mnoho nepříjemných osobních neshod a invektiv, pro které by třeba sám advokát nebyl schopen racionálně vést spor, není na druhou stranu ani nouze o situace, kdy právní zastoupení v palmárním sporu je čistě „pro formu“. Ať tak či tak, soudy tuto skutečnost nijak nepřezkoumávají. Z těchto důvodů je pro mne přístup Ústavního soudu, který tuto námitku bez jakéhokoli vysvětlení odmítl, zklamáním.

5.2. Právní názor o ekvivalentu jednonásobku vymáhané jistiny jako spravedlivé výši odměny advokáta a jeho nedostatky

Od situace, kdy zastoupení advokátem v bagatelním sporu není shledáno účelným ve smyslu ust. § 142 odst. 1 o.s.ř., je třeba odlišovat situaci, kdy soud moderuje odměnu advokáta, a to na základě ust. § 151 odst. 2 o.s.ř. či ust. § 150 o.s.ř. Zatímco v prvním případě bylo zastoupení advokátem shledáno samo o sobě jako neúčelné (čili ani nemá smysl dál uvažovat o jeho odměně), ve druhém případě již byla účelnost zastoupení připuštěna a až jako další krok je předmětem rozhodování soudu samotná výše odměny advokáta⁷⁹.

Tento případ posuzoval i Ústavní soud v již v této práci mnohokrát zmiňovaném nálezu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11. Svůj názor o ekvivalentu jednonásobku vymáhané jistiny jako spravedlivé výši odměny advokáta v bagatelních sporech nezaložil ani na aplikaci ust. § 151 odst. 2 o.s.ř., ani ust. § 150 o.s.ř., ale na prostém faktu, že obecné soudy jsou při rozhodování vázány jen zákonem⁸⁰ a výše odměny za zastupování advokátem je určena vyhláškou Ministerstva spravedlnosti, čili podzákonným právním předpisem, kterým soudy nejsou při rozhodování vázány. Dovedeno do důsledků by bylo možno tuto úvahu vykládat i tak, že soudy mohou o náhradě nákladů řízení rozhodovat prakticky libovolně bez ohledu na to, co stanoví vyhláška č. 484/2000 Sb. Nehledě na to, že ačkoli je vyhláška č. 484/2000 Sb. předpisem podzákonné právní síly, pokyn k její aplikaci je dán zákonem⁸¹.

Za značně problematický považuji i názor Ústavního soudu, že obecné soudy by měly zvážit, že úspěšnému žalobci vznikají náklady vždy, i přesto, že podané návrhy bylo lze

⁷⁹ Obdobně též LAVICKÝ, Petr, op .cit. sub. 71.

⁸⁰ Viz čl. 95 odst. 1 Ústavy.

⁸¹ Ust. § 151 odst. 2 o.s.ř.

kvalifikovat jen jako administrativní úkony a nikoli jako úkony právní služby. Účelem odměny za zastupování advokátem totiž není nahradit administrativní náklady vzniklé žalobci v souvislosti s uplatněním své pohledávky u soudu; tento účel sleduje institut náhrady hotových výdajů, upravený advokátním tarifem⁸². Odporuje tedy logice věci, když Ústavní soud argumentuje tím, že úspěšnému žalobci vždy vzniknou určité náklady, a posléze určí, že spravedlivou „odměnou advokáta“ je odměna ve výši jednonásobku vymáhané jistiny (která by – v kontextu dříve uvedeného – měla kompenzovat právě administrativní náklady). Pokud už tedy Ústavní soud měl v úmyslu touto „odměnou advokáta“ nahradit žalobcům administrativní náklady, bylo by daleko smysluplnější například stanovit, že vzhledem k administrativní povaze úkonů prováděných v řízení náleží žalobcům pouze náhrada hotových výdajů ve smyslu ust. § 13 advokátního tarifu za každý jednotlivý úkon právní služby. V praxi pak totiž nastává situace, kdy soudy přiznávají jako odměnu advokáta ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny a k tomu navíc náhradu hotových výdajů za každý úkon právní služby; původní záměr Ústavního soudu kompenzovat žalobcům administrativní náklady se tak míjí účinkem.

Velmi zajímavý je i závěr Ústavního soudu, že původní věřitel, který pohledávky na žalobce postoupil, by mohl uplatňovat náhradu účelně vynaložených nákladů, která by mohla být stanovena paušálně např. ve výši 10 % z vymáhané jistiny⁸³. Je pravdou, že současná právní úprava náhrady nákladů řízení zvýhodňuje účastníka zastoupeného advokátem oproti účastníku zastoupeného obecným zmocněncem či nezastoupenému vůbec⁸⁴. V tomto směru se jeví snaha Ústavního soudu chvályhodně, otázkou však je, nakolik má v platné právní úpravě oporu. Náklady řízení jsou dle ust. § 137 o.s.ř. sice i hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, jejich výši je však účastník v případě, že není zastoupen advokátem, v zásadě povinen soudu prokázat⁸⁵ (zatímco účastníku zastoupenému advokátem je automaticky přiznávána náhrada hotových výdajů paušálně podle počtu úkonů právní služby). Ústavní soud se tak snaží vytvořit určité pravidlo a vstupovat do role pozitivního zákonodárce, ač

⁸² Konkrétně ust. § 13 advokátního tarifu; dle ust. § 13 odst. 3 advokátního tarifu „*Nedohodl-li se advokát s klientem na jiné paušální částce jako náhradě výdajů na vnitrostátní poštovné, místní hovorné a přepravné, činí tato částka 300 Kč na jeden úkon právní služby.*“

⁸³ „*Nad rámec nosných důvodů je nutné dodat, že se původní věřitel nachází v obdobné situaci jako stěžovatelka (žalobce). Spory tohoto druhu tvoří (tvořily, mohou tvořit) jeho běžnou agendu, k jejímuž obstarávání a vyřizování se může dostatečně materiálně a personálně vybavit. I původní věřitel by proto mohl uplatňovat náhradu účelně vynaložených nákladů „za zastoupení“ (byť by nebyl zastoupen právě advokátem), která by mohla být z obdobných důvodů stanovena paušálně, kupř. ve výši 10 % z vymáhané jistiny.*“

⁸⁴ Srov. BAŇOUCH, Hynek. Dlužníci ať platí III. Článek 95 odst. 1 Ústavy a tak dál. *Jiné právo* [online]. 18.1.2012 [cit. 2013-03-26]. <<http://jinepravo.blogspot.cz/2012/01/hynek-banouch-dluznici-at-plati-iii.html>>.

⁸⁵ Jak plyne ze znění ust. § 151 odst. 2 věty poslední: „*Jinak soud vychází z nákladů, které účastníku prokazatelně vznikly.*“

nijak nezdůvodňuje, proč by zrovna paušálně určených 10 % z vymáhané jistiny mělo tvořit náhradu účelně vynaložených nákladů, navíc v kontrastu s jeho názorem, že spravedlivá odměna advokáta za zastoupení (a tedy účelně vynaložený náklad) by měla v bagatelních sporech odpovídat ekvivalentu jednonásobku vymáhané jistiny. Pokud by obecné soudy výše uvedený názor v praxi aplikovaly, dle mého názoru by tak činily bez zákonného podkladu, jelikož náhrada nákladů řízení účastníka nezastoupeného advokátem je určována nikoli paušálně, nýbrž prokázáním skutečných nákladů.

5.3. Problém plurality pramenů práva

Jedním z řady důsledků, který s sebou přineslo rozhodování Ústavního soudu v problematice náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech, je faktické rozmnožení aplikovatelných pramenů práva. Přitom starší právní názor, vyjádřený např. ve stanovisku Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. Cpjn 201/2008, de facto okruh aplikovatelných pramenů práva zužoval, neboť vyloučil aplikaci advokátního tarifu pro rozhodování o náhradě nákladů řízení v bagatelních sporech a prakticky jediným použitelným právním předpisem tak zůstala vyhláška č. 484/2000 Sb.

To se však změnilo rozhodováním Ústavního soudu, který ve všech třech svých klíčových rozhodnutích⁸⁶ uvedl, že obecné soudy neporuší právo žalobce na spravedlivý proces, pokud své rozhodnutí o nákladech řízení řádně odůvodní. Fakticky tak mají soudy otevřené dveře k možnosti aplikovat pro rozhodnutí o náhradě nákladů řízení jakoukoli vhodnou právní normu, samozřejmě při zachování požadavku jeho řádného odůvodnění.

Soudce rozhodující o náhradě nákladů řízení v bagatelním sporu má tedy následující možnosti. Může přiznat žalobci plnou výši náhrady nákladů řízení dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. (což však za stávající situace není příliš pravděpodobné). Dále může v souladu s ust. § 151 odst. 2 o.s.ř. aplikovat advokátní tarif; potud půjde o částky určené paušálně. Dále může využít diskrečního oprávnění, které mu dává ust. § 150 o.s.ř. a náhradu nákladů řízení zčásti nebo zcela nepřiznat, případně nepřiznat odměnu advokáta z důvodu neúčelnosti zastoupení advokátem ve smyslu ust. § 142 odst. 1 o.s.ř.

Za zvláštní případ pramene práva pak můžeme označit nálezy Ústavního soudu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, konkrétně názor o ekvivalentu jednonásobku vymáhané jistiny. Z čistě teoretického pohledu tento nálezy Ústavního soudu za pramen práva být

⁸⁶ Usnesení ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11, nálezy ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11 a nálezy ze dne 25.7.2012, sp. zn. I. ÚS 988/12.

považován nemůže, neboť postrádá obecnou právní závaznost⁸⁷. Přesto mohu z vlastní zkušenosti říci, že některé soudy rozhodující o náhradě nákladů řízení v bagatelním sporu s tímto nálezem jako s formálním pramenem práva zacházejí; v odůvodnění výroků o náhradě nákladů řízení totiž bez dalšího odkazují na tento nález, aniž by uvedly jakékoli zákonné ustanovení, na základě kterého výši náhrady nákladů řízení modifikují. Pochopitelně nezpochybnuji normativní sílu, kterou nález Ústavního soudu nepochybně má⁸⁸, mám však za to, že soud (jsa vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu⁸⁹) by měl v první řadě své rozhodnutí odůvodnit aplikací příslušné právní normy⁹⁰ a až následně výši náhrady nákladů řízení určit ve shodě s názorem Ústavního soudu.

Soud má tedy pro rozhodnutí o náhradě nákladů řízení poměrně širokou plejádu možností a kteroukoli z těchto možností lze racionálně odůvodnit. Přitom jednotlivé varianty rozhodnutí se ve výši přiznané náhrady nákladů řízení značně liší⁹¹. Ve spojení s nemožností odvolání proti takovému rozsudku⁹² se nedomnívám, že jde o ideální stav splňující požadavky právní jistoty. Proto je na normotvůrci, aby svým zásahem komplexněji upravil nejen výši, ale i samotný způsob určování náhrady nákladů řízení v bagatelních sporech, neboť samotná regulace výše odměny advokáta novelizací vyhlášky č. 484/2000 Sb. vyhláškou č. 64/2012 Sb. nepřinesla žádný výsledek. I přes některé názory, dle kterých není přijetí výslovné právní úpravy třeba z důvodu, že platný právní řád zná dostatek prostředků k regulaci odměny advokáta⁹³, mám za to, že zásah normotvůrce by byl právě s ohledem na právní jistotu vhodný a že současný stav je právě důsledkem selhání normotvůrce⁹⁴.

6. Závěr

Mám-li velmi stručně shrnout výše napsané, dovoluji si říci, že každá strana – žalobci i žalovaní – je svým způsobem v právu. Vžijeme-li se do kůže žalovaného, není zřejmé

⁸⁷ Viz BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 75. ISBN 80-7357-030-0.

⁸⁸ Srov. KÜHN, Zdeněk et al. *Judikatura a právní argumentace: teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2006, s. 41. ISBN 80-903786-0-9.

⁸⁹ Čl. 95 odst. 1 Ústavy.

⁹⁰ Kupř. ust. § 150 o.s.ř.

⁹¹ Viz Příloha č. 3, která srovnává varianty rozhodnutí o náhradě nákladů řízení v typické situaci vymáhání dluhu 1 012,- Kč z nezaplaceného jízdného a přírážky k jízdnému za jízdu v MHD bez platného jízdního dokladu.

⁹² Ust. § 202 odst. 2 o.s.ř.; bez zajímavosti není, že proti výroku rozsudku o náhradě nákladů řízení v bagatelním sporu odvolání přípustné není, avšak proti výroku (elektronického) platebního rozkazu o náhradě nákladů řízení v bagatelním sporu odvolání přípustné je dle ust. § 174 odst. 2 o.s.ř. - ust. § 202 odst. 2 o.s.ř. totiž výslovně uvádí jen „rozsudek“ a ust. § 174 odst. 2 o.s.ř. hranici nepřijetosti odvolání neobsahuje.

⁹³ MAJCHRÁK, Michal, op. cit. sub 69.

⁹⁴ Obdobně SVOBODA, Karel, op. cit. sub 12.

opravdu spravedlivé, aby například za jednu jízdu „na černo“ zaplatil ve výsledku mnohatisícovou částku. Na druhou stranu pokud černý pasažér nezaplatí za svou jízdu dobrovolně ani během několika let, je i ve veřejném zájmu, aby jeho dluh byl vymoženo i nedobrovolně, což pochopitelně něco stojí. Tzv. „vymahačské společnosti“ totiž v jistém smyslu přispívají k vymahatelnosti práva, byť za cenu, která je pro každého dlužníka nepřiměřená. Pokud tedy nevznikne jiný, systémově zcela odlišný způsob vymáhání drobných pohledávek, je nutno s náhradou nákladů řízení v bagatelních sporech zacházet velmi opatrně. Snadno by se totiž mohlo stát, že vymáhání těchto pohledávek by se žádnému subjektu ekonomicky nevyplatilo, což by mohlo vést až k situaci, kdy by neplacení drobných dluhů bylo fakticky tolerováno.

Nic tedy není černobílé. Každá tzv. „vymahačská společnost“, či „inkasní agentura“ postupuje různě; některé se ani neobtěžují se zasláním upomínky dlužníku či oznámení o postoupení pohledávky. Stejně tak dlužníci jsou různí – někteří by v případě upomenutí svůj dluh okamžitě zaplatili, jiní se zaplacení vyhýbají seč to jde. V případě mnoha „černých pasažérů“ se jedná o bezdomovce, na kterých by šla horko těžko vymoci byť jen samotná jistina, natož ještě náhrada nákladů řízení. Proto nelze házet do jednoho pytle ani žalující společnosti, ani žalované dlužníky.

Jak bylo řečeno v úvodu této práce, jejím cílem nebylo dopodrobna analyzovat probírané téma. Naopak jsem si vědom toho, že mimo přednesené argumenty existuje mnoho dalších, které by si samy zasluhovaly podrobnějšího rozpracování. Nejen s ohledem na jiné, zde nevyložené aspekty, ale i s ohledem na to, že ani v této práci uvedené závěry nepřiklánějí pomyslnou miskou vah ani na jednu, ani na druhou stranu, nelze se stoprocentní jistotou říci, která ze stran je v právu více. Vždy se jednalo, jedná a bude jednat o souboj zájmů, o věčný boj „chamtivých věřitelů“ proti „neplaticím dlužníkům“, mezi nimiž musí být nastolena určitá rovnováha, která se bude – chtě nechtě – posouvat tu na jednu, tu na druhou stranu. A právo bude vždy jen nástrojem, prostřednictvím něhož se budou tyto zájmy realizovat.

7. Seznam zkratk

Listina – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

o.s.ř. – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

8. Seznam použitých zdrojů

8.1. Monografie

- 1) WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, 712 s. ISBN 978-80-7201-842-0
- 2) WAGNEROVÁ, Eliška et al. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 906 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-506.
- 3) MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 573 s. Ediční řada Lidská práva. ISBN 978-80-7357-748-3.
- 4) KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1660 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.
- 5) ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, II. část - Protokoly*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012, 187 s. ISBN 978-80-7201-804-8.
- 6) HENDRYCH, Dušan et al. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- 7) DAVID, Ludvík et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009, 2056 s. ISBN 978-80-7357-460-4.
- 8) DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 3344 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.
- 9) ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik. ISBN 978-808-7576-311.
- 10) BUREŠ, Jaroslav et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, 2120 s. ISBN 80-7179-378-7.
- 11) BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 347 s. ISBN 80-7357-030-0.
- 12) KÜHN, Zdeněk et al. *Judikatura a právní argumentace: teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2006, 234 s. ISBN 80-903786-0-9.

8.2. Články

- 1) GINTER, Jindřich. *Kupčením se složenkami jsou ohromeni už i soudci* [online].

- 28.12.2011 [cit. 19-2-2013]. <<http://www.novinky.cz/finance/254607-kupcenim-se-slozenkami-jsou-ohromeni-uz-i-soudci.html>>.
- 2) SVOBODA, Karel. Proč a jak české civilní soudy ignorují zákon. *Jurisprudence*, 2012, roč. 21, č. 6, s. 10. ISSN 1802-3843.
 - 3) PELIKÁN, Aleš. *Je to nemorální byznys, rozhodl soud a zarazil vyplácení vymahačů* [online]. 4.1.2012 [cit. 23-2-2013]. <<http://www.novinky.cz/finance/255186-je-to-nemoralni-byznys-rozhodl-soud-a-zarazil-vyplaceni-vymahacu.html>>.
 - 4) HONUS, Aleš. *Vymahači dostali v Ostravě na frak, soud jim zamítl přemrštěné náklady* [online]. 6.1.2012 [cit. 23-2-2013]. <<http://www.novinky.cz/krimi/255537-vymahaci-dostali-v-ostrove-na-frak-soud-jim-zamitl-premrstene-naklady.html>>.
 - 5) GRYGAROVÁ, Danuška. Snížení výše náhrady nákladů řízení soudem v bagatelních věcech. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2012, č. 7-8/2012, s. 42. ISSN 1210-6348. Dostupné z: <http://www.cak.cz/assets/ba_7_8_2012_web.pdf>.
 - 6) CHALUPA, Luboš. Právní povaha nároku na náhradu nákladů řízení [online]. [20--?] [cit. 2013-03-09]. <<http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/pravni-povaha-naroku-na-nahradu-nakladu-rizeni>>.
 - 7) SOKOL, Tomáš. Rána pod pás. *Epravo.cz magazine*. 2012, roč. 2012, č. 2, s. 5. ISSN 1802-1492. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/_dataPublic/data/E-pravo_mag/2012_E2_web.pdf>.
 - 8) MAJCHRÁK, Michal. Hromadné vymáhání pohledávek – na pomezí práva, spravedlnosti a businessu. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2012, č. 3/2012, s. 65. ISSN 1210-6348. Dostupné z: <http://www.cak.cz/assets/ba_03_2012_web.pdf>.
 - 9) LAVICKÝ, Petr. Účelnost nákladů spojených se zastoupením advokátem. *Právní fórum*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, roč. 9, č.5, s. 191. ISSN 1214-796.
 - 10) BAŇOUCH, Hynek. Dlužníci ať platí III. Článek 95 odst. 1 Ústavy a tak dál. *Jiné právo* [online]. 18.1.2012 [cit. 2013-03-26]. <<http://jinepravo.blogspot.cz/2012/01/hynek-banouch-dluznici-at-plati-iii.html>>.

8.3. Judikatura

- 1) Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17.1.2003, sp. zn. 36 Co 99/2002.
- 2) Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. Cpjn 201/2008.

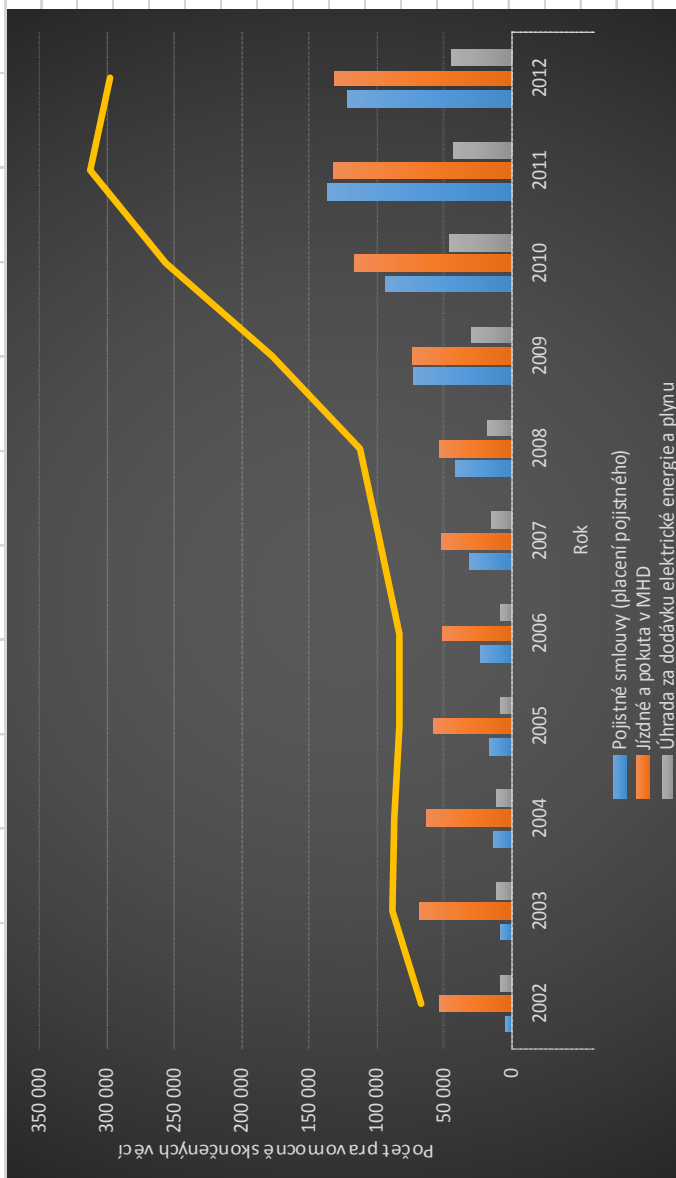
- 3) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 31 Cdo 488/2009.
- 4) Nález Ústavního soudu ze dne 3.5.2006, sp. zn. I. ÚS 351/05.
- 5) Usnesení Ústavního soudu ze dne 11.1.2011, sp. zn. II. ÚS 53/11.
- 6) Usnesení Ústavního soudu ze dne 13.10.2009, sp. zn. I. ÚS 2552/09.
- 7) Nález Ústavního soudu ze dne 23.11.2010, sp.zn. III. ÚS 2984/09.
- 8) Usnesení Ústavního soudu ze dne 27.12.2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11.
- 9) Nález Ústavního soudu ze dne 29.3.2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11.
- 10) Nález Ústavního soudu ze dne 25.7.2012 sp. zn. I. ÚS 988/12.
- 11) Usnesení Ústavního soudu ze dne 6.6.2012, sp. zn. IV. ÚS 1914/12.
- 12) Nález Ústavního soudu ze dne 3.5.2012, sp. zn. Pl. ÚS 33/11.
- 13) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Albu proti Rumunsku ze dne 10.5.2012, č. 34796/09.
- 14) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Glaser proti České republice ze dne 14.2.2008, č. 55179/00.
- 15) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku ze dne 11.1.2007, č. 73049/01.

8.4. Jiné zdroje

- 1) Důvodová zpráva k zákonu č. 123/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů [online]. 18.6.2007 [cit. 23-2-2013]. Praha: Vláda České republiky. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=254&CT1=0>>.
- 2) LANGÁŠEK, Tomáš. Ochrana legitimního očekávání v judikatuře Ústavního soudu. In: *Dny práva - 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1853. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 337. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné z: <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>>.

Celkový počet vybraných pravomocně skončených věcí v letech 2002 - 2012

Věc	Rok										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Pojistné smlouvy (placení pojistného)	4 582	8 636	13 672	17 037	22 774	30 805	42 392	72 895	94 363	135 985	121 720
Jízdné a pokuta v MHD	53 331	68 223	62 447	57 533	51 516	52 579	53 342	74 275	116 406	132 187	131 462
Úhrada za dodávku elektrické energie a plynu	8 856	11 411	11 192	8 660	8 303	14 433	17 212	30 313	45 279	43 413	44 566
Celkem	66 769	88 270	87 311	83 230	82 593	97 817	112 946	177 483	256 048	311 585	297 748

Zdroj: přehledy statistických listů, veřejně dostupné v aplikaci infoData na portálu Ministerstva spravedlnosti ČR www.justice.cz

Příloha č. 2

Srovnání výše odměny advokáta před novelizací vyhlášky č. 484/2000 Sb. vyhláškou č. 64/2012 Sb. a po ní			
Odměna advokáta dle ust. § 3 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve znění účinném do 29.2.2012		Odměna advokáta dle ust. § 3 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve znění účinném od 1.3.2012	
do 1 000 Kč	4 500 Kč	do 100 Kč	1 000 Kč
		přes 100 do 500 Kč	1 500 Kč
		přes 500 do 1 000 Kč	2 500 Kč
přes 1 000 do 5 000 Kč	6 000 Kč	přes 1 000 do 2 000 Kč	3 750 Kč
		přes 2 000 do 5 000 Kč	4 800 Kč
přes 5 000 do 10 000 Kč	9 000 Kč	přes 5 000 do 10 000 Kč	7 500 Kč
Procentuální změna odměny advokáta u jednotlivých částek			
Výše jistiny	Odměna advokáta do 29.2.2012	Odměna advokáta od 1.3.2012	Změna v %
100 Kč	4 500 Kč	1 000 Kč	-77,78
500 Kč	4 500 Kč	1 500 Kč	-66,67
1 000 Kč	4 500 Kč	2 500 Kč	-44,44
2 000 Kč	6 000 Kč	3 750 Kč	-37,5
5 000 Kč	6 000 Kč	4 800 Kč	-20
10 000 Kč	9 000 Kč	7 500 Kč	-16,67
Poměr výše odměny advokáta k výši vymáhané jistiny			
Výše jistiny	Poměr odměny k výši jistiny do 29.2.2012	Poměr odměny k výši jistiny od 1.3.2012	
100 Kč	4500,0%	1000,0%	
500 Kč	900,0%	300,0%	
1 000 Kč	450,0%	250,0%	
2 000 Kč	300,0%	187,5%	
5 000 Kč	120%	96%	
10 000 Kč	90%	75%	

Příloha č. 3

Náhrada nákladů řízení v případě sporu o zaplacení částky 1 012,- Kč (nezaplacené jízdné a přírážka k jízdnému)		
<i>(výpočet na základě právních předpisů účinných ke dni 31.3.2013)</i>		
	Vyhláška č. 484/2000 Sb.	Vyhláška č. 177/1996 Sb. (advokátní tarif)
Soudní poplatek (návrh na vydání elektronického platebního rozkazu)	400,- Kč (položka 2 přílohy zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích)	400,- Kč (položka 2 přílohy zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích)
Odměna advokáta	3 750,- Kč (ust. § 3 odst. 1 bod 4. vyhl. č. 484/2000 Sb.)	2 000,- Kč (2 x 1 000,- Kč dle ust. § 7 bodu 3. vyhl. č. 177/1996 Sb.)
Náhrada hotových výdajů (2 úkony právní služby)	600,- Kč (2 x 300,- Kč dle ust. § 13 odst. 3 vyhl. č. 177/1996 Sb.)	600,- Kč (2 x 300,- Kč dle ust. § 13 odst. 3 vyhl. č. 177/1996 Sb.)
Náhrada za DPH (21 %)	913,50 Kč (21 % z 3 750,- Kč + 21 % z 600,- Kč)	546,- Kč (21 % z 2 000,- Kč + 21 % z 600,- Kč)
Celkem	5 663,50 Kč	3 546,- Kč
	Nález ÚS sp.zn. I. ÚS 3923/11	Neúčelnost zastoupení advokátem
Soudní poplatek (návrh na vydání elektronického platebního rozkazu)	400,- Kč (položka 2 přílohy zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích)	400,- Kč (položka 2 přílohy zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích)
Odměna advokáta	1 012,- Kč (jednonásobek vymáhané jistiny)	---
Náhrada hotových výdajů (2 úkony právní služby)	600,- Kč (2 x 300,- Kč dle ust. § 13 odst. 3 vyhl. č. 177/1996 Sb.)	---
Náhrada za DPH (21 %)	338,52 Kč (21 % z 1 012,- Kč + 21 % z 600,- Kč)	---
Celkem	2 350,52 Kč	400,- Kč